

דוח גאווה בתל-אביב-יפו

מדידת קהילת הלהט"ב

יולי 2024

קרן-אור פיש, רז בלנרו,
דניאלה רוטר, נחם שפירו

למדינת ישראל אין כיום מדיניות איסוף נתונים סדורה על הקהילה הגאה שחיה בשטחה. למרות קיומן של הוראות ממשלה שמבקשות להתאים שירותים לאוכלוסייה זו¹, והקצאת משאבים לרשויות המקומיות דרך המשרד לשוויון חברתי (בשנת 2021) לצורך ביצוע סקרים ומחקרים, טרם נקבעו פרמטרים ושיטה מוסכמת לצורך ביצוע המדידה המבוקשת. כתוצאה מכך קיים קושי לגבש מדיניות סדורה ולהתאים שירותים לקהילה בצורה מבוססת-נתונים.

בהיעדר מידע שאוספת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גם העיר תל-אביב-יפו התקשתה לפתח תשתית נתונים מספקת על קהילת הלהט"ב בעיר באופן שישרת את מקבלי ההחלטות, מעצבי המדיניות וגורמי התכנון העירוניים.

משימה זו הינה מורכבת לביצוע מכמה טעמים: התחום הלהט"ב כשדה למחקר דמוגרפי נמצא עדיין בתהליך התפתחות; נטייה מינית וזהות מגדרית הינם נושאים פרטיים, ומדידתם בסקרים ובמחקרים היא מאתגרת גם כאשר האווירה החברתית פתוחה וסובלנית כמו זו שבתל-אביב-יפו; האקלים הפוליטי-חברתי המשתנה במדינה אינו פוסח על העיר תל-אביב-יפו, והיא נדרשת לפעול בתוך המתח הנוצר.

מסמך זה יציג ממצאים חדשים מעבודה בנושא שנעשתה על ידי המרכז למחקר כלכלי וחברתי של עיריית תל-אביב-יפו, וכן יסקור את העבודות שקדמו לה, ממצאים מהארץ ומהעולם, ואת הסוגיות המתודולוגיות המורכבות שהיוו אתגר משמעותי ובלתי נפרד ממנה.

ברצוננו להודות לכל השותפים לעבודה המאומצת שהביאה לגיבוש מסמך חשוב זה: הרשות לחוסן ושוויון חברתי, המרכז הגאה, יחידת הצעירים, חברת המועצה ומחזיקת תיק הקהילה הגאה - מיטל להבי, וחברת המועצה רעות חנה נגר.

לאה אשוח

מנהלת המרכז למחקר כלכלי וחברתי

¹ החלטת ממשלה מספר 1782.

למדינת ישראל אין כיום מדיניות איסוף נתונים סדורה על הקהילה הגאה שחיה בשטחה. כתוצאה מכך קיים קושי לגבש מדיניות ולהתאים שירותים לקהילה בצורה מבוססת-נתונים. בהיעדר מידע שאוספת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גם העיר תל-אביב-יפו התקשתה לפתח תשתית נתונים מספקת על קהילת הלהט"ב בעיר באופן שישרת את מקבלי ההחלטות, מעצבי המדיניות וגורמי התכנון העירוניים.

בהנתן מגבלת היכולת לאמוד את קהילת הלהט"ב בעיר תל-אביב-יפו, נעשו לאורך השנים מחקרים שונים שקיוו להאיר במידת מה את הנושא, אך מידת הייצוג שלהם את התופעה היתה מוגבלת. ממצאי מסמך זה התקבלו לאחר עבודה ארוכה ויסודית שכללה למידה מעמיקה של הנושא מהארץ ומהעולם, והניחה את היסודות לחקר קהילת הלהט"ב בעיר תל-אביב-יפו.

הממצא הראשון והחשוב ביותר של עבודה זו הוא "מדד שיעור הלהט"ב", ממנו עולה שכ-10% מתושבות ותושבי תל-אביב-יפו הבגירים מחזיקים בזהות מינית או מגדרית המשייכת אותם לקהילת הלהט"ב.

ממצאים אלה אינם מפתיעים, ונמצאים בהלימה לממצאים אחרים ולהערכות שהוצגו בעבר, אולם ייחודיותם היא בתוקף הסטטיסטי הגבוה שלהם.

ממצאים נוספים המוצגים במסמך הם המאפיינים הדמוגרפיים שנמצאו כייחודיים לקהילה: גיל צעיר, סטטוס רווקות, שיעור נמוך של ילדים, דיור בשכירות, מגורים בריכוזים שונים בעיר ועוד. כמו כן מוצגים משתנים דמוגרפיים שבהם קהילת הלהט"ב נמצאה דומה לשאר האוכלוסייה: השכלה והכנסה, מצב תעסוקתי ועוד.

המשכו של המסמך עוסק בהרחבה בשלל הסוגיות המתודולוגיות שעמדו בפני החוקרים על מנת להוציא משימה מורכבת זו אל הפועל.

2	פתח דבר.....
3	תקציר הנהלה.....
4	תוכן עניינים.....
5	1. הגדרות ולשון פנייה שוויונית.....
6	2. רקע.....
6	2.1 חקר קהילת הלהט"ב בעירייה.....
6	2.2 פרויקט "איך מודדים גאווה?".....
7	2.3 סקר שאלות רגישות.....
7	2.4 יישום המלצות המחקר המקדים.....
8	3. מדד שיעור הלהט"ב.....
8	3.1 ממצאים על נטייה מינית וזהות מגדרית מהסקר.....
9	3.2 אמידת גודל קהילת הלהט"ב.....
10	3.3 מאפיינים דמוגרפיים.....
13	3.4 שיעורי אי-השבה בסקר.....
14	4. נתונים מהארץ ומהעולם.....
14	4.1 קהילת הלהט"ב בישראל.....
14	4.2 קהילת הלהט"ב בערים אחרות בעולם.....
15	5. סוגיות מתודולוגיות.....
15	5.1 מיקום שאלות ה-SOGI בשאלון.....
15	5.2 ניסוח השאלות.....
15	5.2.1 נטייה מינית.....
16	5.2.2 זהות מגדרית.....
17	5.3 לשון פנייה מכילה.....
18	6. סיכום והמלצות.....
18	6.1 סיכום הממצאים.....
18	6.2 המלצות מתודולוגיות.....
19	7. נספחים.....
19	7.1 שאלות ה-SOGI שנשאלו ב"סקר העיר".....
19	7.2 שיעורי אי-ההשבה על השאלות הדמוגרפיות שנשאלו ב"סקר העיר".....

1. הגדרות ולשון פנייה שוויונית

האוכלוסייה הכללית מורכבת ברובה מאנשים שנטייתם המינית היא הטרוסקסואלית (משיכה למגדר הנגדי בלבד)², שהזהות המגדרית שלהם היא גבר או אישה, שהינם סיסג'נדרים (אנשים שהזהות המגדרית שלהם תואמת את המין שלהם בלידה)³.

במסמך זה ישמש המונח "קהילת הלהט"ב" כשם נרדף למונח "הקהילה הגאה" ויכלול לסביות, הומואים, טרנסים.ות וביסקסואלים.ות, וכל נטייה מינית אחרת שאינה הטרוסקסואלית וכל זהות מגדרית אחרת שאינה סיסג'נדרית.

המונח "קהילה" ישמש כשם נרדף למונח "אוכלוסייה", ויתאר פלח אוכלוסייה בעל מאפיינים משותפים, ולא קבוצה מגובשת הבנויה מקשרים ומיחסים חברתיים.

במסמך זה נעשה מאמץ להשתמש בלשון ניטרלית מבחינה מגדרית במידת האפשר. במקומות שבהם לא ניתן היה לוותר על מילים ממוגדרות עקב מגבלות השפה העברית, נעשה שימוש בלועזן ("תושב/ת") או בלשון רבים על מנת לשמור על רמת קריאות גבוהה ולעמוד בנהלי הנגישות העירוניים (הרחבה בנושא זה ניתן למצוא בפרק 5.3 במסמך זה).

² Bailey, J. Michael, et al. "Sexual orientation, controversy, and science." *Psychological science in the public interest* 17.2 (2016): 45-101.

³ "cisgender." Merriam-Webster.com. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cisgender>

2.1. חקר קהילת הלהט"ב בעירייה

הקושי לאמוד את קהילת הלהט"ב בתל-אביב-יפו הכתיב את אופי העשייה בתחום לאורך השנים: בוצעו מחקרים אשר ביקשו להבין את הצרכים, התפישות והעמדות של חברי קהילת הלהט"ב בעיר, אך התמקדו רק בחלק מחברי הקהילה, שהיו בעלי מאפיינים ספציפיים – מזדהים כחלק מהקהילה ומוכנים להשתתף במחקר. מחקרים אלו היו מבוססים בדרך כלל על שיטת דגימה "מתגלגלת", בה מועברים שאלונים בקרב הקבוצה הנחקרת על-ידי חברי הקבוצה עצמה, מאחד לשני. שיטה זו מאפשרת ייצוג נמוך בלבד של התופעה הנמדדת. דוגמא למחקר כזה היתה "הסקר הוורוד" מתחילת שנות האלפיים⁴. ניסיון נוסף התקיים בשנת 2016⁵ באמצעות קבוצות מיקוד. בעזרת כלי איכותני זה נבדקו צרכים, חסמים ועמדות של נשים לסביות בתל-אביב-יפו, במטרה למצוא מענים עירוניים לצורכיהן.

הזדמנות נוספת לחקור ולאמוד את הקהילה הופיעה עם התרחבות תופעת המשפחות החד-מיניות עם ילדים. לצורך כך פעל המרכז למחקר כלכלי וחברתי של עיריית תל-אביב-יפו בשיתוף עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. תוצר העבודה המשותפת היה עיבוד דו-שנתי מיוחד המבוסס על מספר מאגרי מידע, שבאמצעותו התבצעה הסקה על מספר המשפחות החד-מיניות עם ילדים עד גיל 18 שגרות בעיר, ואיפיון המשפחות לפי אזור המגורים ומספר הילדים. גם עיבוד זה לוקה בחסר, כיוון שהוא התבסס על רישומים וולונטריים של אותן משפחות, ולכן מתקיים תת-דיווח של מספר המשפחות בפועל.

2.2. פרויקט "איך מודדים גאווה?"

הפרויקט "איך מודדים גאווה?" נולד בשנת 2022 מתוך שיתוף פעולה של המרכז למחקר כלכלי וחברתי, תכנית המתמחים של יחידת הצעירים והמרכז הגאה. לפרויקט היו שלוש מטרות עיקריות:

1. סקירת המחקרים והמתודולוגיות בתחום המחקר הדמוגרפי של קהילת הלהט"ב (בארץ ובעולם).
2. זיהוי האתגרים הייחודיים העומדים בפני החוקרים/ות בתחום זה.
3. סקירת סוגי מדיניות שאומצו על-ידי מדינות, ערים וגופים אחרים בכל הקשור לחקר קהילת הלהט"ב, והצעת אסטרטגיה מחקרית לעיריית תל-אביב-יפו.

תוצר הפרויקט היה תשתית ידע רחבה של הנעשה בתחום המוניציפאלי, החל במניעים לאיסוף נתונים, אופן איסוף, נתונים השוואתיים מהארץ ומהעולם, מנעד של אסטרטגיות מחקריות אפשריות והמלצות לפעולה. להלן מספר דגשים מתוך הדוח:

- **קהילת הלהט"ב היא אוכלוסייה בעלת מאפיינים ייחודיים הדורשים שירותים מותאמים בתחום הרווחה, החברה והבריאות.** במדינות כמו קנדה, ארה"ב, אוסטרליה, הולנד, ובערים מסוימות שהבולטת ביניהן היא סן פרנסיסקו - אוספים נתונים כדי לתת מענה הולם לצרכים אלו, באמצעות שאלות SOGI (שאלות על נטייה מינית וזהות מגדרית)⁶.
- **מבחינה מתודולוגית נמצא שלאופן בניית השאלונים והשאלות הנבחרות במשובים ובסקרים יש השפעה מכרעת על המענה ועל איכות המידע המתקבל.** יש לבסס הבנה של מידת רלוונטיות הנטייה המינית והזהות המגדרית לעולם התוכן של המחקר, ולהתאים את השאלון לאוכלוסייה הנחקרת על-ידי שימוש במונחים המובנים לאוכלוסיית המטרה.
- **קיימות מספר אסטרטגיות מחקריות למדידת קהילת הלהט"ב** שניתן לאמץ לפי רמת בשלות הגוף המודד: מחקר אד-הוק, המתאים לגופים שבהם מדידת SOGI אינה מתרחשת באופן קבוע וסדיר אלא תלויה הקשר וצורך; שילוב שאלות SOGI בכל סקר מייצג על מנת לעקוב אחרי מאפייני וצרכי הקהילה; גישת "SOGI בכל מקום" – אסטרטגיה מתקדמת יותר הנמצאת בשימוש בסן פרנסיסקו, ובמסגרתה

⁴ "הסקר הוורוד", המרכז למחקר כלכלי וחברתי.

⁵ "נשים גאות בתל-אביב-יפו", המרכז למחקר כלכלי וחברתי.

⁶ SOGI - Sexual Orientation and Gender Identity

מופיעות שאלות SOGI בכל מחקר שמבצעת הרשות, ובכל אמצעי איסוף מידע הקשור לשירותים הניתנים על-ידי העירייה, כולל טופסי רישום והרשמה.

2.3. סקר שאלות רגישות

על מנת לבחון את האפשרות לשלב שאלות SOGI בסקרים עירוניים, הופץ בתחילת 2023 סקר בפאנל התושבים/ות העירוני, במטרה לבדוק את מידת הרגישות של אוכלוסיית העיר לשאלות שעלולות להתפרש כחדירה לפרטיות. בפתח של הסקר הוצג המתח הפוטנציאלי בין התחושה ששאלות רקע בנושאים מסוימים עלולות לעורר בקרב המשיבים/ות, לבין רצון העירייה לאסוף נתונים על מגוון אוכלוסיות על-מנת למפות צרכים ולפתח מענים ייחודיים.

בסקר נשאלו המשיבים/ות האם לגיטימי שעיריית תל-אביב-יפו תשאל בסקרים שאלות במגוון נושאים - החל מנושאים דמוגרפיים כלליים (כגון גיל, השתייכות לקהילה הגאה, רמת הכנסה, דת ולאום), דרך מאפייני דיור (כתובת מגורים, בעלות/שכירות על נכס המגורים וגובה שכר הדירה) ועד חוויות שליליות וקשיים בחיי היומיום (תחושת בדידות, חוויות של הטרדה מינית וקושי פיזי בהתניידות). בנוסף נשאלו המשיבים/ות האם לדעתם מרבית התושבים/ות בעיר יסכימו לענות על שאלות אלה, ובסוף הסקר ניתן מקום להערות מילוליות. הממצאים העלו כי רוב המשיבים/ות (90%) סברו שמרבית התושבים/ות בעיר יסכימו לענות על שאלות רקע בנושאים שהוצגו בסקר.

השאלה על השתייכות לקהילה הגאה זכתה למידת לגיטימציה בינונית-גבוהה (3.5), בדומה לשאלות על דת ולאום. צעירים/ות (גילי 20-39) הסכימו יותר מגילאי 40 ומעלה עם הלגיטימציה לשאול שאלות בנושא זה. יתכן שהיתה מתקבלת תוצאה שונה אם היו מוצגות בסקר שאלות SOGI ספציפיות יותר.

ההערות המילוליות סיפקו רוח גבית למהלך המתוכנן, לצד דגשים שיש לשים לב אליהם: 43% מההערות עסקו בחשיבות איסוף הנתונים במטרה לדייק את השירותים הניתנים על-ידי העירייה; 17% מההערות התייחסו לחשיבותה של שמירה על אנונימיות המשיבים/ות בסקרים הכלולים שאלות כאלה; אחוז דומה התייחס לחשיבות של הצגת מטרת השאלות בגוף השאלון; ב-14% מההערות הובעה נוחות עם שאלות בנושאים מסוימים וחוסר נוחות עם שאלות בנושאים אחרים (בעיקר דת, לאום, וכתובת מגורים מדויקת); ב-11% מההערות הובעה העמדה שלעירייה יש לגיטימציה לשאול שאלות רקע כל עוד למשיבים/ות יש אפשרות לסרב להשיב עליהן; אחוז קטן מההערות עסק בהיעדר לגיטימציה של העירייה לשאול שאלות רקע בסקרים.

2.4. יישום המלצות המחקר המקדים

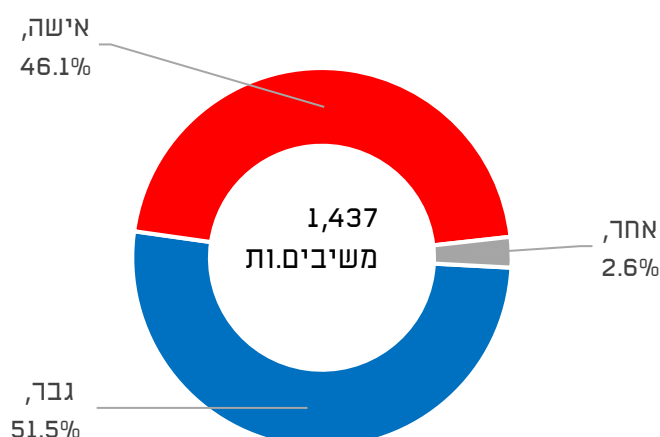
בשנת 2024 הוחלט לאמץ את מסקנות המחקר ולהכניס לראשונה שאלות SOGI⁷ בסקר הפונה לתושבי ותושבות העיר. הסקר הנבחר היה "סקר העיר" - סקר המתקיים כל שנתיים בקרב מדגם מייצג של אוכלוסיית העיר הבגירה (+20), ומטרתו לנטר את שביעות רצון התושבים ותושבות מהשירותים העירוניים, ולברר את עמדותיהם בסוגיות עירוניות שונות. תפקיד נוסף ומשמעותי של הסקר הוא להרחיב את בסיס המידע הדמוגרפי על תושבי ותושבות העיר, ולכן נמצא כפלטפורמה מתאימה למטרה זו.

⁷ לנוסח השאלות שנשאלו, ראונספח 9.1.

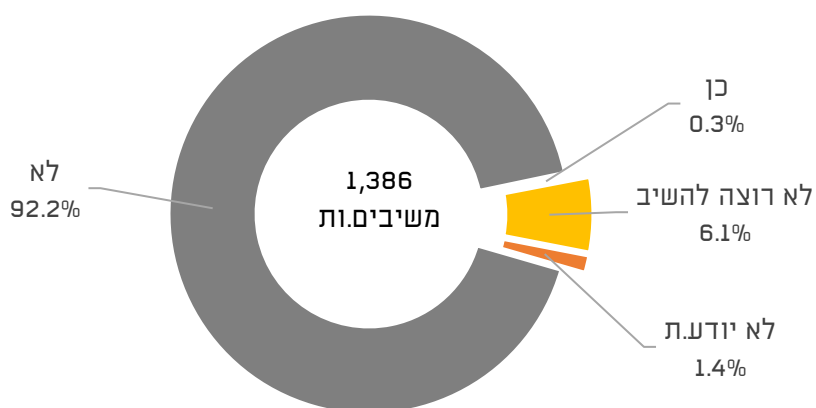
3. מדד שיעור הלהט"ב

3.1 ממצאים על נטייה מינית וזהות מגדרית מהסקר

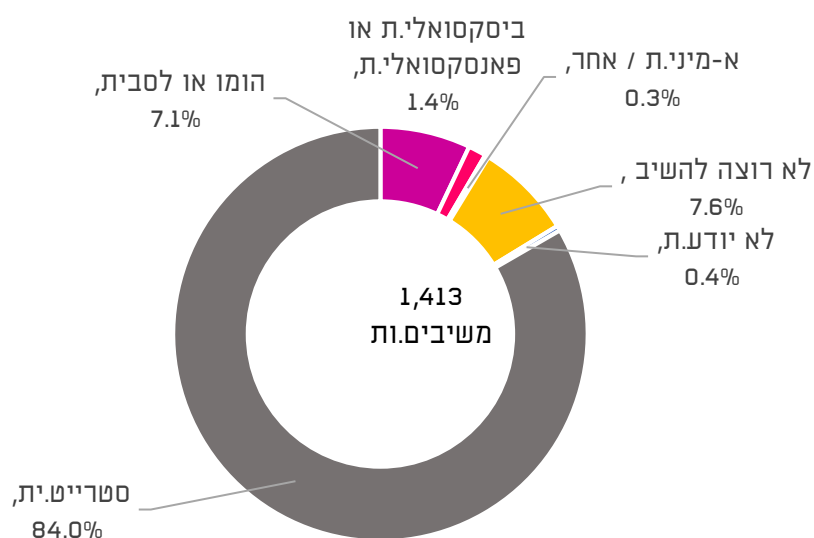
"מה המגדר שלך?"

"האם הינך על הקשת הטראנסית?"

"מה הזהות המינית שלך?"

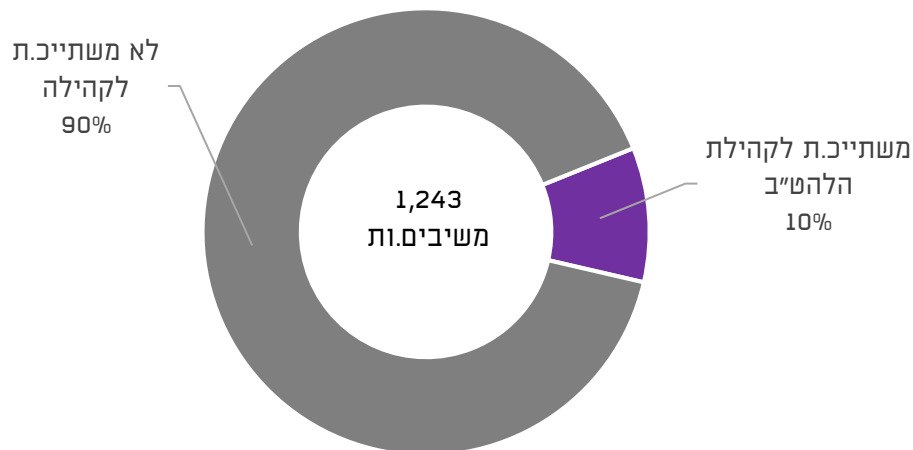

3.2. אמידת גודל קהילת הלהט"ב

על מנת לחשב את אחוז המשתתפים/ות לקהילת הלהט"ב מקרב משיבי ומשיבות הסקר, נבנה משתנה מסכם המבוסס על התשובות לשלוש שאלות ה-SOGI: כל משיב שסימן לפחות תשובה אחת שאינה סטרייטית או סיסג'נדרית⁸ (הומו, לסבית, ביסקסואלית, א-מינית, א-בינארית, על הקשת הטרגנסית, או סימון "אחר" עם פירוט רלוונטי) בלפחות אחת משלוש השאלות - נחשב כמשתתף לקהילת הלהט"ב, גם אם לא השיב על כל שלוש השאלות. כל משיב שענה על כל שלוש השאלות וסימן אך ורק תשובות סטרייטיות וסיסג'נדריות (גבר או אישה בשאלה הראשונה, סטרייטית בשאלה השנייה, ולא על הקשת הטרגנסית) נחשב כמי שאינו משתתף לקהילת הלהט"ב. כל יתר המשיבים/ות הוגדרו כ"לא ידוע".

מדד שיעור הלהט"ב

מדד זה מורכב משקלול שלוש שאלות ה-SOGI והוא סוכם יחד את ציר הזהות המגדרית ואת ציר הזהות המינית לכדי אינדיקציה משולבת אחת. לפי מדד זה, כ-10% מתושבות ותושבי תל-אביב-יפו מחזיקים בזהות המשייכת אותם לקהילת הלהט"ב, כלומר הזהות המינית שלהם ו/או הזהות המגדרית שלהם שונה מהנורמה הסיסג'נדרית-הטרוסקסואלית.

17% מהמשיבים/ות שנשאלו שאלות SOGI לא היו ניתנים לשיוך במסגרת מדד שיעור הלהט"ב, משום שסיפקו במסגרתן אינפורמציה חלקית או שלא השיבו עליהן כלל.

⁸ ראו פרק הגדרות.

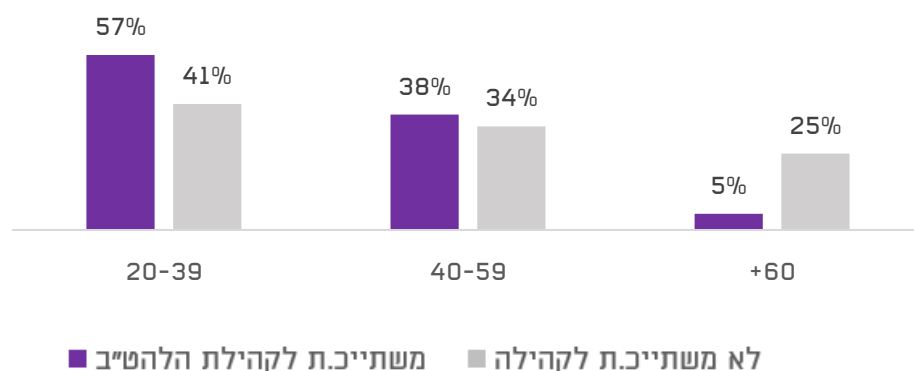
3.3. מאפיינים דמוגרפיים

מניתוח הממצאים לפי מדד שיעור הלהט"ב, נמצאו מספר מאפיינים דמוגרפיים בולטים של קהילת הלהט"ב בתל-אביב-יפו אשר מבדילים אותה במידה משמעותית משאר האוכלוסייה:

גיל

מאפיין בולט של קהילת הלהט"ב בתל-אביב-יפו הוא השיעור הגבוה במיוחד של אוכלוסייה צעירה בגילי 39-20 (57% בהשוואה ל-41% בשאר האוכלוסייה). בהתאמה, בקרב קהילת הלהט"ב ישנו שיעור נמוך מאוד של גילי 60 ומעלה (5% בהשוואה ל-25% בשאר האוכלוסייה).

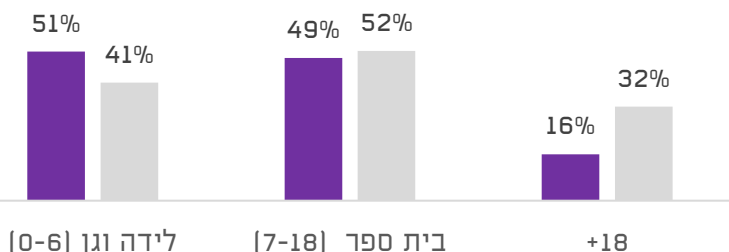
אוכלוסיה, לפי גיל

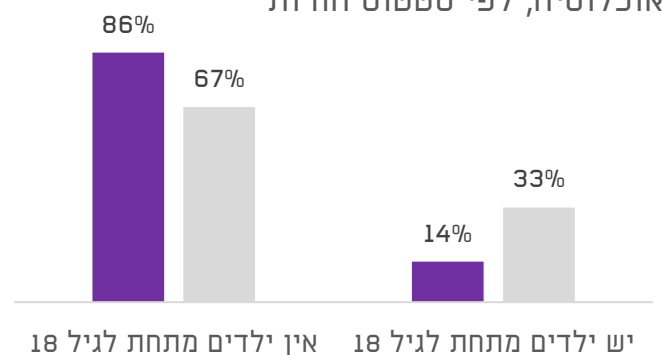
הורות

רק לשיעור קטן של כ-14% מקהילת הלהט"ב יש ילדים עד גיל 18 (בהשוואה לכ-33% בקרב האוכלוסייה שאינה להט"בית). הבדל משמעותי בין האוכלוסיות ניכר גם בגיל הילדים: ילדיהם של להט"בים הם צעירים יותר. בולט במיוחד השיעור הגדול של ילדי הגיל הרך והגן - מגיל לידה עד גיל 6 (51%-ו-41%, בהתאמה). בהתאמה, שיעור מאוד נמוך מהילדים של להט"בים הם בגילי 18 ומעלה (16%-ו-32%).

אוכלוסיה, לפי גילי הילדים

אוכלוסיה, לפי סטטוס הורות

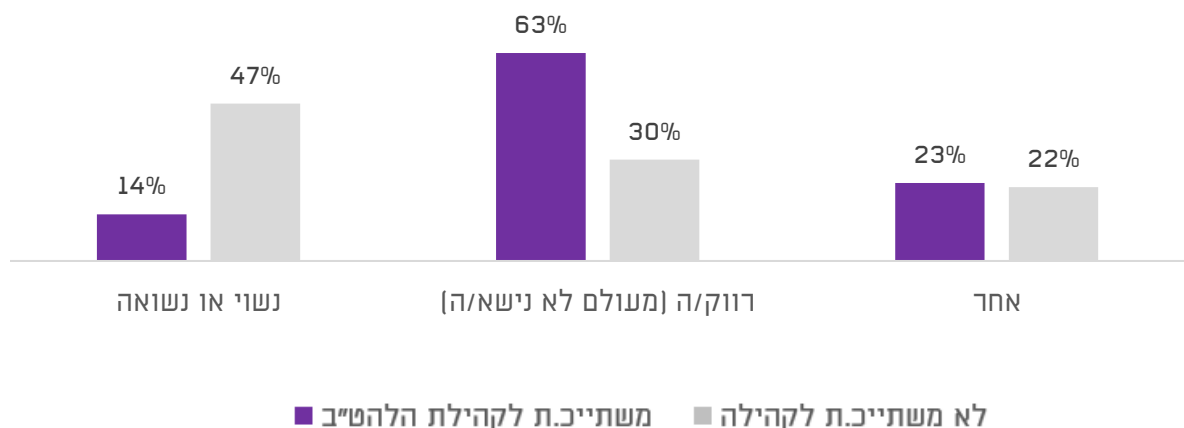
■ משתייכת לקהילת הלהט"ב ■ לא משתייכת לקהילה

■ משתייכת לקהילת הלהט"ב ■ לא משתייכת לקהילה

מצב משפחתי

שיעור משמעותי מקהילת הלהט"ב נמצא בסטטוס רווק/ה (63%) בהשוואה לשאר האוכלוסייה (30%), ורק מיעוט ציין שהוא מצוי בסטטוס של נישואין (14% לעומת 47% בשאר האוכלוסייה).

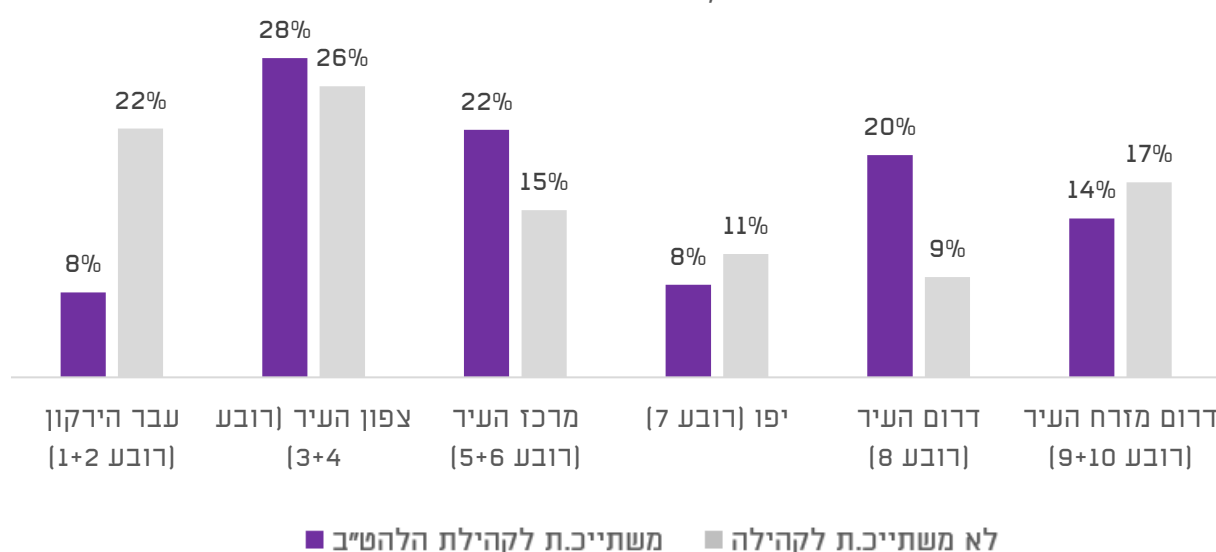
אוכלוסיה, לפי מצב משפחתי

מגורים בעיר

קהילת הלהט"ב מתגוררת בשיעור גבוה בשלושה אזורים בעיר: בצפון העיר (הצפון הישן והצפון החדש - 28%); במרכז העיר (לב העיר, שרונה ומונטיפיורי - 22%) ובדרום העיר (פלורנטיין, שפירא, נווה שאנן וקרית שלום - 20%). בהשוואה לשאר אוכלוסיית העיר, הקהילה מתגוררת בשיעור גבוה יותר בדרום העיר (20% בהשוואה ל-9%, בהתאמה), ובשיעור נמוך יותר באזורי עבר הירקון - רובע 1 ורובע 2 (8% בהשוואה ל-22%).

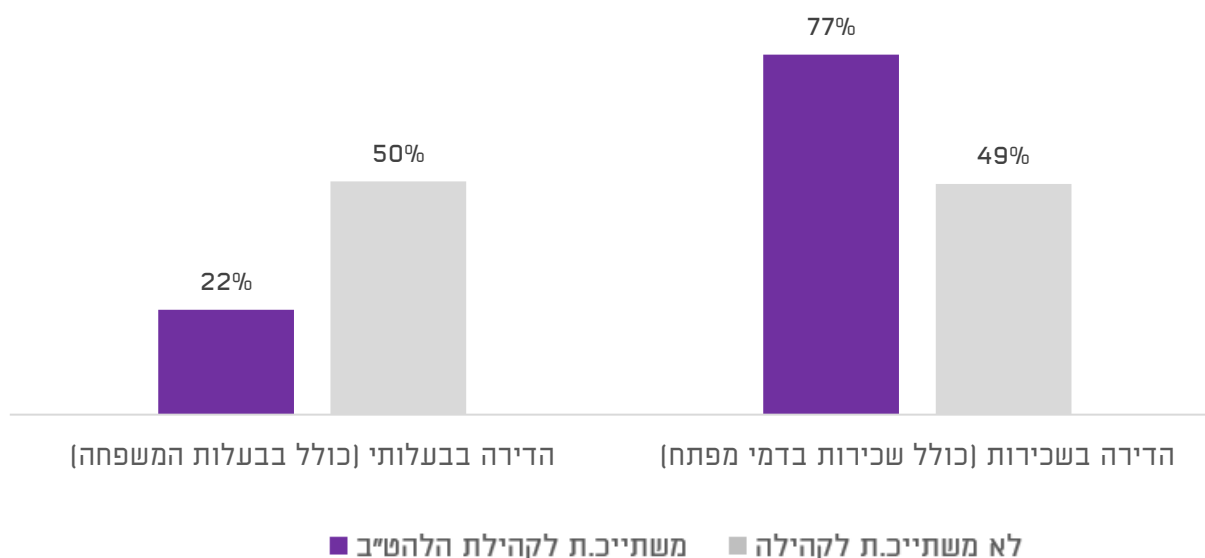
אוכלוסיה, לפי אזור מגורים בעיר

חזקה על הדירה

בקרב קהילת הלהט"ב, דירת המגורים הרווחת היא דירה שכורה או בדמי מפתח (77% בהשוואה ל-49% בשאר האוכלוסייה), בעוד שחלק קטן מקהילת הלהט"ב מתגוררים/ות בדירה שבבעלותם/ן (22% לעומת 50%). מאפיין זה קשור כנראה לגיל הצעיר של אוכלוסייה זו.

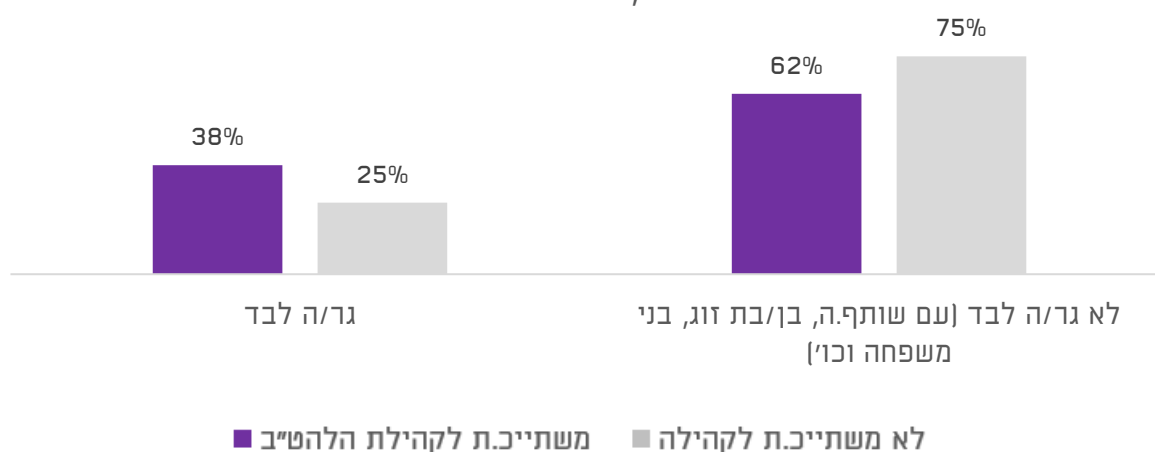
אוכלוסייה, לפי סוג החזקה על הדירה

סוג המגורים

לאור מאפייני הרקע (גיל צעיר, רווקות, אין ילדים) ומאפייני הדיור שהוצגו לעיל (מגורים בשכירות, בעיקר במרכז העיר), לא מפתיע לראות כי התושבים/ות המשתייכים לקהילת הלהט"ב נוטים להתגורר בגפם בשיעור גבוה משמעותית בהשוואה לשאר האוכלוסייה (38%-25%, התאמה).

אוכלוסייה, לפי סוג מגורים

למרות הפערים שנמצאו בין קהילת הלהט"ב לבין שאר האוכלוסייה בעיר במאפייני הגיל, ההורות, המצב המשפחתי והמגורים, ישנם גם מספר מאפיינים שלגביהם לא נמצאו הבדלים משמעותיים. כך הדבר בנוגע למאפיינים הקשורים לפן ההשכלתי-כלכלי, כגון: סוג השכלה, בעלות על עסק והכנסה. לא נמצאו הבדלים במידת ותק המגורים בעיר. כמו כן לא נמצאו הבדלים בין האוכלוסיות בכל הקשור להשתייכות דתית ולמידת הדתיות, כלומר השייכים/ות לקהילת הלהט"ב דומים לשאר התושבים/ות מבחינת דת.

3.4. שיעורי אי-השבה בסקר

שיעורי אי-ההשבה⁹ של שתי שאלות ה-SOGI האחרונות בסקר ("מהי הזהות המינית שלך?" ו"האם הינך על הקשת הטרונסית?") היו מעט יותר גבוהים משיעורי אי-ההשבה של רוב השאלות הדמוגרפיות. לעומת זאת, שאלת ה-SOGI הראשונה ("מה המגדר שלך?") – שאלה המופיעה ברוב סקרי המרכז למחקר מזה שנים – זכתה לשיעורי אי-השבה דומים לאלה של השאלות על דת ומצב משפחתי. שיעורי אי-ההשבה הגבוהים ביותר נרשמו דווקא לא בשאלות ה-SOGI אלא בשאלה "מי גר איתך בדירה?" ובשאלה שעסקה בגובה ההכנסה.

⁹ לפירוט שיעורי ההשבה לשאלות הדמוגרפיות של "סקר העיר", ראו נספח 9.2.

4. נתונים מהארץ ומהעולם

לצרכי השוואה יוצגו בפרק זה נתונים על נטייה מינית וזהות מגדרית המתבססים על שאלת זהות בלבד, כפי שנשאלו במחקר הנוכחי. נתונים ממחקרים בהם אחוז הלהט"ב מבוסס על מענה לשאלות על משיכה והתנהגות - לא יושוו לממצאי המחקר.

4.1 קהילת הלהט"ב בישראל

בסקר שבוצע בקרב מדגם מייצג של יהודים בגילים 18-44 בשנת 2012 במסגרת מחקר ישראלי על נטייה מינית והתנהגויות סיכון¹⁰, 13.6% מהגברים במחוז תל-אביב הזדהו כהומואים או כביסקסואלים, ו-7.4% מהנשים במחוז תל-אביב הזדהו כלסביות או כביסקסואליות. בקרב כלל ישראל היו השיעורים 8.2% ו-4.8% בהתאמה. משום שהמחקר עסק בנטייה מינית, לא נעשה ניסיון לזהות משיבים שמשתייכים לאוכלוסייה הטרנסית.

4.2 קהילת הלהט"ב בערים אחרות בעולם

בעולם מתפרסמים שלל נתונים על קהילת הלהט"ב, אך רוב הנתונים מתייחסים לרמת המדינה או המחוז, ולא לרמת העיר. להלן מספר ערים שעבורן נמצאו נתונים¹¹:

- בסקר העיר של סן פרנסיסקו, עיר בעלת היסטוריה ותרבות להט"בית ענפה, נמצא ב-2023 ש-16% מהאוכלוסייה הבגירה משתייכים לקהילת הלהט"ב¹².
- בסכימה של ארבעה סקרי גורמי סיכון התנהגותיים של המרכז לבקרת מחלות של ארצות הברית מהשנים 2010-2017, נמצא ש-8.2% מהאוכלוסייה הבגירה בבוסטון משתייכים לקהילת הלהט"ב (ברמת השכונה שיעור הלהט"ב נע בין 2.8% ל-13.9%)¹³.
- בושינגטון די. סי., שאינה עיר מבחינה מנהלית אך ניתנת להשוואה לערים כגון בוסטון וסן פרנסיסקו מבחינת שטח וגודל האוכלוסייה, נמצא ש-9.8% מהאוכלוסייה הבגירה משתייכים לקהילת הלהט"ב¹⁴.

¹⁰ Mor, Zohar, and Udi Davidovich. "Sexual Orientation and Behavior of Adult Jews in Israel and the Association With Risk Behavior." Archives of sexual behavior vol. 45,6 (2016): 1563-71. doi:10.1007/s10508-015-0631-0

¹¹ להשוואה בין גודל הקהילה בתל-אביב-יפו לבין הנתונים הקיימים על כלל ישראל ובעולם, ראו פרק 8.1.

¹² City and County of San Francisco - Office of the Controller. 2023 San Francisco City Survey. 2023. <https://www.sf.gov/sites/default/files/2023-04/City%20Survey%202023%20Summary%20Report.pdf>

¹³ Mather DE, Mehta A, Wada R, Ayanian SH, Manukyan M, Dooley D. Demographic Characteristics and Social Determinants of Health Among Boston's Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Adult Residents, 2010 - 2017. Boston, MA: Boston Public Health Commission; 2019. <https://www.boston.gov/sites/default/files/file/2021/03/Data%20Brief%20-%20LGBT%20Population%20in%20Boston%20Part%201%20of%202.pdf>

¹⁴ LGBT Demographic Data Interactive. (January 2019). Los Angeles, CA: The Williams Institute, UCLA School of Law. <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/visualization/lgbt-stats/?topic=LGBT>

5.1. מיקום שאלות ה-SOGI בשאלון

כאמור, בעקבות המלצות המחקר המקדים, נבחר "סקר העיר" כפלטפורמה שבה יישאלו שאלות ה-SOGI. סקר זה מופץ בשילוב שיטות דגימה - דיגיטלית (למילוי עצמי) וראיונות טלפוניים. שיטה זו נועדה להגביר את ייצוגיות המדגם. עם זאת, שאלות ה-SOGI נכללו רק בשאלון הדיגיטלי - זאת בשל רגישותן של שאלות אלה, בנוסף לחשש מפני רצייה חברתית חזקה יותר בשיחה עם הסוקר הטלפוני מאשר בסקר ממוחשב¹⁵. בנוסף, עקב רגישות הנושא בו הן עוסקות, מוקמו שאלות ה-SOGI בסופו של הסקר¹⁵, לאחר כל יתר השאלות הדמוגרפיות (השכלה, הכנסה, מצב משפחתי, גיל, דת וכו'). בניגוד ליתר השאלות הדמוגרפיות, שאלות ה-SOGI הוגדרו במערכת הסקרים כשאלות רשות - כלומר ניתן לסיים את המשוב מבלי להשיב עליהן, והסקר ייחשב כמלא.

בעקבות ממצאי סקר שאלות רגישות, הוצגה לפני שאלות ה-SOGI פסקה מקדימה שנועדה להבהיר את המניעים העומדים מאחורי הבחירה לשאול אותן, להבהיר שמדובר בשאלות רשות, ולחזור שנית על ההבהרה בנוגע לאנונימיות המשיבים/ות, שמופיעה גם בתחילת הסקר:

"המענה על השאלות הבאות מאפשר לנו להבין לעומק את המאפיינים השונים של קבוצות שונות באוכלוסייה על מנת להתאים את שירותי העירייה לצרכי התושבים. ניתן לענות על חלקן, על כולן או על אף אחת מהן. אם תבחר: לענות, תשובותיך יישארו אנונימיות וחסויות."

בנוסף כללו כל שלוש השאלות את האפשרות "לא רוצה להשיב", על מנת להנכיח שוב את היותן שאלות רשות.

5.2. ניסוח השאלות

5.2.1. נטייה מינית

בתחום הנטייה המינית, נהוג להבחין בין כמה סוגים של שאלות: שאלות העוסקות במשיכה (למי האדם נמשך), שאלות העוסקות בהתנהגות (עם מי האדם מקיים פעילות מינית), ושאלות העוסקות בזהות (באילו תוויות האדם משתמש כדי לתאר את עצמו)¹⁵.

הבחירה אילו משלושת הסוגים לשאול תלויה בהקשר ובמטרות הסקר. למשל, בסקרים המיועדים לזיהוי גורמי סיכון נפשיים, יש מקום לשאול שאלות העוסקות במשיכה, בעוד שבסקרים המיועדים לזיהוי גורמי סיכון להידבקות ב-HIV, יש מקום לשאול שאלות העוסקות בזהות הפרטנרים המיניים במסגרת רצף של שאלות על פרקטיקות מיניות¹⁵. משום שהפלטפורמה שנבחרה היא סקר תושבים כללי, לא נמצאה הצדקה מספקת לשאול בו שאלות רגישות אלה, ונבחרה האפשרות של שאלת הזהות בלבד.

הנוסח שנבחר לשאלה היה "מהי הזהות המינית שלך?". על אף שישנם הבדלים סמנטיים בין "נטייה מינית" לבין "זהות מינית", הבדלים אלה אינם באים לידי ביטוי בשיח הציבורי בתוך או מחוץ לקהילת הלהט"ב, והמונח "נטייה מינית" משמש לרוב בשתי המשמעויות. למרות שגם במחקר נעשה כיום שימוש במונח "נטייה מינית"¹⁶, נבחר המונח "זהות מינית" מתוך רצון להימנע ממילים שעלולות להגביר את רגישות השאלה.

אפשרויות התשובה כללו מספר זהויות מיניות ולצידן האפשרויות "לא יודעת" ו"אחר, ניתן לפרט". בניגוד לשאלות חובה, בהן הניסוח הנהוג הוא "נא לפרט", בשאלות אלה נבחר ניסוח רך יותר משום שהן שאלות רשות.

בשאלה ניתן היה לסמן יותר מתשובה אחת. זאת משום שחלק מאפשרויות התשובה אינן מוציאות זו את זו, ובנוסף משום שייתכנו משיבים/ות שהזהותם נזילה או מורכבת, מסיבות אישיות או חברתיות.

¹⁵ Sexual Minority Assessment Research Team (SMART) (2009). Best Practices for Asking Questions about Sexual Orientation on Surveys. <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Best-Practices-SO-Surveys-Nov-2009.pdf>

¹⁶ ראו למשל המסמך "סטטיסטיקה לאומית על אוכלוסיית הלהט"ב ועל משקי בית חד-מיניים" של מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

5.2.2. זהות מגדרית

משום שנושא הזהות המגדרית מורכב משני צירים - ציר המגדר (זהותו של האדם) וציר המין בלידה - קיימות מספר גישות לאיסוף מידע ממשיבים בנושא זה.

הגישה הראשונה מסתפקת בשאלה אחת, שתשובותיה מקיפות את כל השילובים השכיחים של מגדר ומין בלידה: גבר סיסג'נדר, אישה סיסג'נדרית, גבר טרנסג'נדר, אישה טרנסג'נדרית, ובנוסף אפשרות א-בינארית אחת לפחות, ולעתים גם "אחר"¹⁷.

היתרון המרכזי של גישה זו הוא יכולתה לספק את כל המידע הנדרש באמצעות שאלה אחת בלבד. כאשר מדובר בסקר ארוך (דוגמת "סקר העיר"), זהו יתרון משמעותי. עם זאת, לגישה זו יש גם חסרונות: עבור המשיבים/ות שאינם חלק מקהילת הלהט"ב (קרי: רוב המשיבים/ות), מונחים כמו "סיסג'נדר" עלולים להיות לא ברורים¹⁸. כאשר משיב אינו מבין את אפשרויות התשובה במלואן, יכולתו להשיב באופן מדויק על השאלה פוחתת והוא עלול לא להשיב עליה או להפסיק להשיב על הסקר. בנוסף, רוב הגברים הסיסג'נדרים והנשים הסיסג'נדריות אינם מזדהים ככאלה, אלא כגברים וכנשים¹⁹. בסקר נעשה מאמץ לנסח את כל השאלות באופן שיאפשר לכל המשיבים/ות, גם אלה שאינם משתייכים לקהילת הלהט"ב, להשיב על הסקר במלואו.

גישה אחרת, המכונה גישת שני הצעדים (the two-step method)²⁰, מורכבת משתי שאלות. השאלה הראשונה עוסקת בזהות המגדרית של המשיב (לרוב עם האפשרויות "גבר", "אישה", ו"אחר" עם או בלי אפשרות לפרט).

השאלה השנייה נועדה לזהות האם המשיב הוא סיסג'נדר או טרנסג'נדר. קיימות מספר אפשרויות לשאלה השנייה:

אפשרות אחת היא באמצעות שאלה על המין בלידה ("זכר", "נקבה"), אשר בשילוב עם התשובה לשאלה הקודמת, מאפשרת לזהות האם ישנה התאמה בין המין בלידה של המשיב לבין המגדר שלו. יתרונה של שאלה זו הוא בכך שהיא אוספת מידע רב על המשיבים. אך בדיוק מסיבה זו היא עלולה להיתפס כפולשנית מדי כאשר היא נשאלת שלא לצורך ספציפי וברור (למשל, בשאלון רפואי), וגם עלולה לעורר תחושה לא נוחה בקרב משיבים טרנסג'נדרים²¹.

אפשרות אחרת היא באמצעות שאלה מפורשת על השתייכות לאוכלוסייה הטרנסג'נדרית.

בסקר הנוכחי הוחלט לנקוט בשיטת שני הצעדים בגרסתה הפחות-פולשנית:

השאלה הראשונה שהוצגה היא השאלה "מה המגדר שלך?" - שאלה דמוגרפית המופיעה בסקרים רבים של המרכז למחקר, ובשנים האחרונות כוללת בחלקם גם אפשרות "אחר". בסקר הנוכחי הפכה אפשרות זו ל"אחר, ניתן לפרט". בשאלה ניתן היה לסמן יותר מתשובה אחת, משום שאפשרויות התשובה אינן מוציאות זו את זו.

השאלה השנייה שהוצגה, "האם הינך על הקשת הטרנסג'נדרית?", נועדה להשלים את תמונת המגדר ולזהות את המשיבים/ות שאינם תופסים את עצמם כסיסג'נדרים. לצד "כן" ו"לא", הוצעה גם האפשרות "לא יודעת".

¹⁷ ראו למשל "שאלון מיפוי צרכים לקהילת הלהט"ב בלהבים" של המועצה המקומית להבים, האגודה למען הלהט"ב, והמשרד לשוויון חברתי (2022).

¹⁸ Hiramori, Daiki, and Saori Kamano. "Asking about sexual orientation and gender identity in social surveys in Japan: Findings from the Osaka city residents' survey and related preparatory studies." (2020).

¹⁹ כפי שכתב אחד המשיבים, שציין תחת האפשרות "אחר" שהוא "גבר רגיל עם בת זוג".

²⁰ Stats NZ (2021). Data standard for gender, sex, and variations of sex characteristics. <https://www.stats.govt.nz/assets/Methods/Data-standards-for-sex-gender-and-variations-on-sex-characteristics/downloads/Data-standard-for-gender-sex-and-variations-of-sex-characteristics.pdf>

²¹ Puckett, Jae A et al. "Perspectives from Transgender and Gender Diverse People on How to Ask About Gender." LGBT health vol. 7,6 (2020): 305-311. doi:10.1089/lgbt.2019.0295

עקב חשש לגבי רגישותה של השאלה "האם הינך על הקשת הטרנסית?", היא מוקמה בסופו של השאלון, לאחר השאלה על זהות מינית. זאת למרות שמבחינה נושאת, מקומה הוא לאחר שאלת המגדר.

5.3. לשון פנייה מכילה

בסקרי המרכז למחקר נעשה מאמץ לפנות בלשון שוויונית, במסגרת מדיניותה של עיריית תל-אביב-יפו הדוגלת בשימוש בלשון פנייה שוויונית בפרסומים לציבור. לצד מדיניות זו, נלקחים בחשבון שיקולים של קריאות הטקסט, נגישותו לבעלי לקויות קריאה, ואחידות סגנונית. עקב סיבות אלה הוחלט להמעיט ככל האפשר במלים ממוגדרות בסקר ("לא רוצה להשיב" במקום "לא מעוניין/ת להשיב"). כאשר לא ניתן היה למצוא ניסוח ניטרלי מבחינה מגדרית, נעשה שימוש בלכנס, בהתאם לנהלי הנגישות העירוניים וגם עקב היותו סימן ותיק ומוכר בתחום השאלונים. לעומת זאת, בשאלות ה-SOGI נעשה שימוש בנקודה, משום שהלכנס נתפס על-ידי חלקים מסוימים בקהילת הלהט"ב כבינארי, כלומר כמציין פנייה לנשים ולגברים בלבד, ללא מגדרים נוספים. יש לציין שבתרחיש מיטבי, יימצא לכל שאלה בכל שאלון ניסוח שפונה לכל המגדרים ונגיש לכל קורא/ת. עקב אילוצי השפה העברית ומגבלות הפתרונות הקיימים בה כיום, קיים קושי רב לנסח שאלון שכל חלקיו יהיו נגישים ומכילים עבור כלל האוכלוסייה. בשל כך נעשתה בסקר הבחירה בפנייה מכילה-מגדרית (gender-inclusive) בשאלות שעוסקות בקהילת הלהט"ב באופן ספציפי, ובחירה בקריאות גבוהה בכל שאר שאלות הסקר, תוך הקרבה של האחידות הסגנונית של הסקר לשם כך.

6. סיכום והמלצות

במסמך זה הוצגו שני היבטים מרכזיים בתחום חקר קהילת הלהט"ב בתל-אביב-יפו:

- ממצאים מהארץ ומהעולם בהתייחס לשיעור קהילת הלהט"ב וממצאים הקשורים לקהילת הלהט"ב בתל-אביב-יפו מתוך סקר מייצג שנערך בקרב כלל תושבי ותושבות העיר.
- הסוגיה המתודולוגית - כיצד למדוד את קהילת הלהט"ב בעיר באופן מיטבי. במסגרת זו הוצגו הרקע למהלך, התהליך המקדים לקביעת שאלות ה-SOGI הרלוונטיות והסיבות לבחירת השאלות הספציפיות הללו.

6.1 סיכום הממצאים

על-פי מדד שיעור הלהט"ב, נמצא שכ-10% מכלל התושבים/ות בעיר משתייכים לקהילת הלהט"ב. זהו ממצא חדש בהקשר של הסטטיסטיקה העירונית. נראה שנתון זה נמצא בהלימה לנתון של מחוז תל-אביב (13.6% בקרב גברים ו-7.4% בקרב נשים). יש לציין שהנתון המחוזי כולל רק את האוכלוסייה הצעירה (18-44) בעוד שהנתון התל-אביבי כולל את האוכלוסייה בגילי 20 ומעלה.

בהשוואה לנתונים מרחבי העולם, שיעור זה דומה לשיעורים שנמצאו בערים אחרות כמו וושינגטון (10%) ובוסטון (8%), ונמוך יותר מהשיעור בסן פרנסיסקו (16%). בהשוואה למדינות ולא דווקא לערים, שיעור קהילת הלהט"ב בתל-אביב-יפו דומה לשיעור במדינות כגון ארצות הברית, אוסטרליה, צרפת, קנדה, ניו זילנד, מקסיקו וצ'ילה²² (10%).

מניתוח הממצאים הדמוגרפיים שעולים מהסקר, נמצא כי בקרב קהילת הלהט"ב קיימים דפוסים "יחודיים" במספר פרמטרים, ממבנה הגיל הצעיר ועד לסוג ומיקום המגורים בעיר. העבודה הנוכחית אינה מבקשת להסביר את הפערים הללו, אלא לפתוח צוהר לעבודות המשך ממוקדות, המעמיקות בסוגיות ספציפיות.

6.2 המלצות מתודולוגיות

משיעורי ההשבה ניתן להסיק כי שאלות ה-SOGI לא גרמו לנשירה משמעותית של משיבים, ולא נרשמו בהן שיעורי אי-השבה גבוהים באופן מיוחד בהשוואה לשאלות הדמוגרפיות האחרות שנשאלו בסקר. מכאן שאין חשש לחזור על שאלות אלה גם בעתיד בסקרי תושבים רלוונטיים. ההחלטה היכן למקם שאלות אלה בתוך החלק הדמוגרפי תצטרך להתקבל בכל סקר בנפרד בהתאם להקשר, שכן שיעורי אי-ההשבה לא הצביעו בהכרח על הצורך למקמן בסופו של השאלון.

השאלה "האם הינך על הקשת הטרגנסית?", שמוקמה בסופו של השאלון עקב חשש שתגרום לנשירת משיבים גבוהה יותר, זכתה לשיעורי מענה דומים למדי לאלה של השאלה שלפניה ("מהי הזהות המינית שלך?"). מכאן שבסקרים עתידיים, יתכן שאין מניעה למקמה במקומה הטבעי – מייד לאחר השאלה "מה המגדר שלך?".

²² Ipsos LGBT+ Pride Global Survey Report (2023):

[https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-](https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-05/Ipsos%20LGBT%2B%20Pride%202023%20Global%20Survey%20Report%20-%20rev.pdf)

[05/Ipsos%20LGBT%2B%20Pride%202023%20Global%20Survey%20Report%20-%20rev.pdf](https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-05/Ipsos%20LGBT%2B%20Pride%202023%20Global%20Survey%20Report%20-%20rev.pdf)

7.1. שאלות ה-SOGI שנשאלו ב"סקר העיר"

1. מה המגדר שלך? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

גבר

אישה

א-בינארי.ת

אחר. ניתן לפרט

לא רוצה להשיב

2. מהי הזהות המינית שלך? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

סטרייט.ית

הומו או לסבית

ביסקסואל.ית או פאנסקסואל.ית

א-מיני.ת

אחר. ניתן לפרט

לא יודעת.

לא רוצה להשיב

3. האם הינך על הקשת הטרונסית?

כן

לא

לא יודעת.

לא רוצה להשיב

7.2. שיעורי אי-ההשבה על השאלות הדמוגרפיות שנשאלו ב"סקר העיר"

שאלה	לא השיבו על השאלה	סימנו "מעדיף/ה לא לענות"
השכלה	1%	2%
ותק מגורים באזור	1%	1%
בעלות / שכירות על נכס המגורים	1%	-
כמה אנשים גרים בדירה	2%	6%
מי גר איתך בדירה	18%	-
מצב משפחתי	2%	5%
הכנסה ביחס לממוצע במשק	2%	20%
דת	2%	4%
מה המגדר שלך?	4%	2%
מהי הזהות המינית שלך?	6%	7%
האם הינך על הקשת הטרונסית?	9%	6%